

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 31 Volume: 7 Issue: 31

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

CANİSTAN'DA İKTİDARIN HEM ÖDÜLÜ HEM BEDELİ OLARAK "ERKEKLİK"

"MANHOOD" IN CANİSTAN BOTH AS THE REWARD AND THE COST OF POWER

Pelin ASLAN*

Öz

Yarım kalmış bir Yusuf Atılgan romanı olan *Canistan*; dostluğun, hesaplaşmanın, öfkenin, kinin ve şiddetin ortasında "erkeklik" ve "iktidar" kavramlarının inşasına dair bir okuma imkânı sunar. Bu makalenin merkezine romanın çocukluktan erkekliğe biran önce geçmek isteyen, böylelikle güçlüler saffında yer alacağını düşünen ve bunun için mücadele eden başkarakteri Selim alınmıştır. Makalenin niyeti Selim üzerinden romanda güç ve güçsüzlüğün erillikle nasıl bir bağ kurduğuna, gücün ve iktidarın toplumsal cinsiyetle olan ilişkisine odaklanmaktır. Çalışmayla amaçlanan, erkeklikle iktidar elde etme arasındaki ilişkiyi irdelemek ve bu ilişkide cinselliğin ve şiddetin belirleyici rolünü çözümleyerek Yusuf Atılgan'ın algısından "erkek olma hallerini", hedef olarak belirlenen erkekliğin kazandırdığı gücün yanında kaybettirdiklerini de tartışmaya açmak, ödül ve bedel olarak erkekliği sorgulamaktır.

Anahtar Kelimeler: Yusuf Atılgan, *Canistan*, Erkeklik, İktidar, Şiddet, Cinsellik.

Abstract

Canistan is an unfinished novel written by Yusuf Atılgan and it can be read as the construction of manhood in terms of friendship, enmity, violence and revenge. This article focus on the protagonist of the novel, Selim who wants immediately to leave behind his "childhood" and be "man" in order to exist in the powerful class. In his childhood Selim's best friend is a son of the "agha" and this makes him feel despised. According to Selim, there is only way to get rid of this feeling is to use the power that is gained by manhood as the weapon of violence but this also ruins him. In this respect the purpose of this article is to analyze the relationship between power/powerlessness and masculinity, the relationship between power and social gender through Selim and to describe of the constitutive role of sexuality and violence in these relations. This kind of analysis from the perspective of Yusuf Atılgan facilitates us to negotiate the manhood which is determined and gained as a target in terms of the reward and the cost.

Keywords: Yusuf Atılgan, *Canistan*, Manhood, Power, Violence, Sexuality.

* Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Giriş

Duruşma, yargıç, tanık ve sanık adlı dört bölümden oluşan fakat son bölümü yazarın ömrü yetmediği için tamamlanamayan *Canistan*, yarım kalmış bir Yusuf Atılgan romanı olarak ilk kez 2000 yılında yayınlanır. Diğer romanları *Aylak Adam*, *Anayurt Otel* ve hikâyelerinde şehir ve kasaba insanının sıkıntısını, sıkışmışlığını edebiyatının malzemesi hâline getiren Atılgan, bu kez bu ruhsal durumların tezahür ettiği mekân olarak köyü odağına alır. Fonuna İkinci Meşrutiyet yıllarından Millî Mücadele yıllarına dek uzanan bir tarihsel süreci alan ve Manisa'nın Hacırhmanlı köyünde geçen olayları anlatan *Canistan*; okurlarına dostluğun, hesaplaşmanın, öfkenin, kinin ve şiddetin ortasında "erkeklik" ve "iktidar" kavramlarının inşasına dair bir okuma imkânı sunar. Bu makalenin merkezinde romanın çocukluktan erkekliğe bir an önce geçmek isteyen, böylelikle güçlüler saffında yer alacağını düşünen ve bunun için mücadele eden başkarakteri Selim var. Zaten, romanın yarım kalmasına rağmen, anlatıda Selim'in hikâyesinin tamamlandığını görüyoruz. Bu bağlamda bu incelemede *Canistan* benim açımdan yarım kalmış bir roman özelliği göstermiyor.

Selim üzerinden romanda güç ve güçsüzlüğün erillikle nasıl bir bağ kurduğuna, gücün ve iktidarın toplumsal cinsiyetle olan ilişkisine odaklanmak niyetindeyim. Amacım, erkeklikle iktidar elde etme arasındaki ilişkiyi irdelemek ve bu ilişkide cinselliğin ve şiddetin belirleyici rolünü çözümleyerek Yusuf Atılgan'ın algısından "erkek olma hâllerini", hedef olarak belirlenen erkekliğin kazandırdığı gücün yanında kaybettirdiklerini de tartışmaya açmak, ödül ve bedel olarak erkekliği sorgulamak.

I. "Erkek" Kimliğini Sakatlayan "Cinsellik"

Okur anlatının hemen başında şiddetle karşılaşır. Şiddeti, işkenceyi gören Tokuç Ali, uygulayan ise Selim ve arkadaşlarıdır. Selim aralarındaki bazı "hesapları" görmeye gelmiştir. Bu hesaplaşmanın nedeni ve önemini yorumlayabilmek "erkeklik" üzerinden elde edilen iktidarı kavramımızda kilit noktası teşkil eder.

Anlatıda geriye dönüşlerle Selim ve Tokuç Ali arasındaki ilişkiyi öğreniriz. Selim babasının ölümünden sonra, sekiz yaşındayken, Ali'nin babası Tokuç Osman'ın yanında yaşama olur. Bu andan itibaren Selim ve Ali'nin dostluğu da başlar. Dostluklarında merhamet vardır; Ali'nin canı yansa Selim, kendi canı yanmış gibi hisseder, arkadaşının üzerine titrer. Dostluklarında güven vardır; ilk aşklarını paylaşırlar birbirleriyle, biri bir kızı seviyorsa, diğeri onun sevdiğine yan gözle bakmaz, hatta gerekiyorsa biri

ötekine kız kaçırmada yardımcı olur. Dostluklarında empati vardır; ilk avlarında ilk avı gerçekleştiren öteki üzülmeyin diye, kaderim varmış, av önüme kondu, diyerek diğeri avutur. Dostluklarında eşitlik vardır; erkekliğe adım atma yolunda "önemli bir gösterge" olan ilk tüfeğe sahip olma deneyimini bile Ali, babası henüz Selim'e tüfek almadığından kendi başına yaşamayı reddeder, ancak Selim'e de tüfek alındığında onun tüfeği olacaktır. Onlar işte böyle kardeşten öte, iki can dostudurlar ve kardeş değil de "kardeş gibi" olmak çocukluklarında Selim'in gözüne batmaz; Selim anası, babası ve ablasının doğal olarak Ali'yi kayırdıklarını düşünür ama onların davranışlarındaki eşitsiz muameleden rahatsızlık duymaz. Ali'nin avucu yandığında telaşa kapılan, ona kıyamayan, Ali'nin acısını dindirmek için elinden geleni yapmaya çalışan Selim'e ne olmuştur ki şimdi arkadaşının dizini tuz buz edip bununla da kalmayıp göbeğini yararak kızgın yağ damlatacak duruma gelmiştir?

İşte anlatı "duruşma" adlı ilk bölümünde Selim'in görülecek hesabını görmek için Ali'ye yaptığı işkenceyle açılır. Selim çocukluktan beri güttüğü kını kismaya, tüm geleceğini şekillendirmiş olan geçmiş bir olayın intikamını almaya gelmiştir. Kinden kaynaklanan şiddet ve acımasızlık ilk bölümde varlığını rahatsız edici bir şekilde ortaya koyar. Henüz hiçbir kadınla cinsel deneyim yaşamamış Selim ve Ali bir gün bir sıpayla cinsellik yaşayacaklardır ve Ali'nin Selim'e sormaksızın hayvanın yanına önce girmesi Selim'in gururun kırılmasına neden olur. Selim, Ali tarafından aşağılandığını, hor görüldüğünü, dışlandığını düşünür, ne de olsa Ali "ağa oğlu"dur, öncelik "doğal" olarak onundur. Ali, Selim'e "kardeşim" derken samimi değildir ve işte şimdi eline geçen ilk fırsatta ona aralarındaki hiyerarşiyi göstermiştir, herkes haddini, yerini, sınıfını, sırasını bilmelidir. Böyle düşünen Selim o derece incinmiş, o derece aşağılanmış, küçük düşürülmüş hisseder ki sağır anasını, çocukluğunu, tüm yaşamını geride bırakarak köyü terk eder. Bu olayı Selim o andan sonraki tüm yaşamı boyunca unutmaz; maruz kaldığını düşündüğü o aşağılanmışlığı saplantılı bir hâlde sık sık hatırlar, her hatırlayışında da yeniden aynı şeyleri hisseder, kinle, nefretle, hınç ve intikamla dolar. Yıllar sonra Selim Ali'ye bu olayı hatırlattığında Ali yapılan tüm işkencenin nedenin bu olacağına ihtimal vermez, onun gözünde bu, önemsiz bir anıdır. "En sevdiğim arkadaşımın bana bunları yapabilmesi için büyük bir suçum olmalı benim." (Atılgan, 2012: 12) diye düşünür. Babasının Selim'e parasını vermemiş olduğundan şüphelenir. "O değil; verdi elbet yanaşmanın hakkı parayla ödeniyor bu dünyada. Şimdi derdimiz başka..." (Atılgan, 2012: 8) diyen Selim için ise

olayın başka ve onun açısında çok daha derin bir boyutu söz konusudur. Hayvan damının kapısındaki "horlama" Selim için Ali'den çok daha büyük bir anlam taşımaktadır. Acaba Selim, başka bir olay karşısında Ali'yle eşit olmadıklarını fark etseydi, havyan damında yaşadığı bu olay kadar etkilenecek miydi? Bilindiği üzere kırsal alanda "ağalık" önemli bir sosyal statü göstergesidir; ağa güç sahibidir, onun iktidarı çevresindekiler tarafından kabullenilmiştir ama Selim'le Ali arasında o güne dek bir ezen-ezilen çatışması, aralarındaki bu sınıfsal "hiyerarşik" durumu imleyen herhangi bir mesele yoktur hatta daha önce de belirttiğim gibi onların ilişkisi "eşitliğe" dayanır, başkalarının onları eşit görmemesi Selim'in umurunda değildir. Başka bir olay karşısında da eşit olmadıklarını Ali'nin herhangi bir davranışından dolayı hissetseydi Selim, elbette yine aşağılanmış hissederdi ancak bu derece travmatik olur muydu, bunu bilemeyiz.

Sıpa mevzusu ise Selim'de travmatik bir etki yaratmıştır çünkü bu olay içerisinde cinselliği de barındırır. Psikanalizin dikkat çektiği üzere cinsellik, kişiliğin doğrulanmasında, erkek kimliğinin pekiştirilmesini sağlamada son derece önemli bir işleve sahiptir. (Cebeci, 2004: 74, 80) Selim o gün o hayvan damında yaşananlar yüzünden hem sınıfsal açıdan daha altta olduğu gerçeğiyle karşılaşmış hem de kendini cinsel deneyimini yaşamaktan alıkonulmuş hissetmiştir. Zaten bir daha tam bir cinsel deneyim yaşayana kadar Selim'i kendine güvenen, hayatından memnun bir erkek olarak görmeyiz aksine köyünü terk ettikten sonra sürekli olarak erkek olduğunu kanıtlama çabası içine girer. Erkeklik sadece doğuştan sahip olunan bedene, cinsiyete indirgenebilecek bir şey değildir aksine iktidar ilişkilerine karşı verilen mücadele sonucu kazanılan yapay bir durumdur. (Gilmore, 1990: 11) Demren'in ifadesiyle; "Erkeklik'in, 'kadını' veya 'kadın' olmayan olduğu varsayılır ve erkekliğe bağlı öznellikler bununla ilgili normatif söylemler tarafından sınırlandırılır ve inşa edilir. Özellikle iktidarın erkekliğe bağlı öznelliklerle doğrudan bir ilişkisi vardır, iktidar 'erkeklik'le özdeşleştirilir. Erkekliğe bağlı normatif ve hegemonik öznellikler iktidara içkin bir şekilde kurulurlar." (Demren, 2008: 80) Ancak bir toplumsal inşa ürünü olan erkeklik çoğu erkek tarafından sorgulanmaz, verili bir durum olarak kabul edilir. Ali'nin erkekliği kazanmak için Selim kadar zorlu bir süreçten geçmesine gerek yoktur, o zaten ağa oğludur ama Selim gücün, iktidarın, söz sahibi olmanın yolu olarak gördüğü erkekliği kazanmak için Ali'ye göre çok daha sıkıntılı bir süreçten geçecektir.

Köyünü terk etme anına kadar Ali bir erkek çocuktur, henüz bir erkek değildir. Erkek çocuk ev içi

yaşamında, annesi ya da diğer kadınların olduğu ortamlarda erkek çocuk olmanın keyfini çıkarırsa da yetişkin erkeklerle bir araya geldiğinde bu durum bozulur. Yetişkin erkek otoritesinin egemenliğindeki dünyayla karşılaştıklarındaysa erkek çocuklar henüz dâhil olmadıkları bu dünyada kendilerini acemi ve yetersiz hissederler. Yetersizlik duygusuyla başa çıkabilmek içinse sertliği ve şiddeti kendileri için en uygun kılıf olarak görürler. Böylece kendi güçsüzlük deneyimlerini hafifletme ve bu güçsüzlükten kurtulma imkânı bulurlar. (Kandiyoti, 1997: 194) Doğup büyüdüğü köyden ayrılmasıyla Selim de "yetişkin erkek otoritesi"nin egemenliğindeki dünyaya adım atmış olur ve bundan sonra Selim için acemilik ve yetersizliklerini gidermek adına olağanüstü bir çaba harcaacağı dönem başlar.

II. "Erkek" Kimliğini "Edinme"

Kültüre özgü algılamalar sonucu oluşan erkeklik kırsal coğrafyada fiziksel güçle de son derece ilintilidir. Köyden ayrılıp Manisa'daki bir çiftliğe çalışmak için başvurduğunda Selim, kâhyanın "Küçüksün daha, çiftlik işine dayanabilecek misin?" (Atılğan, 2012: 19) sorusunu kendinden emin bir şekilde "yaparım" diye yanıtlar. Selim, on beş yaşında olduğunu, işte piştiğini, zorlanmadığını, işlerin, çok çalışmanın onu yormadığını sürekli vurgular, küçük olmadığını, altını çizer, acemi ve yetersiz olmadığını göstermeye çalışır ve diğer işçilerin ona eşit değil de erken gelişmiş bir çocuk gibi davranmalarından rahatsızlık duyar. Çiftlikte fiziksel güç gerektiren tüm işleri kısa sürede en iyi şekilde yerine getirerek takdir kazanır. Böylece erkek olmak yolunda önemli adımları atmaya başlamıştır. Gilmore, erkekliğin evrensel inşasına odaklandığı *Manhood In The Making: Cultural Concepts Of Masculinity* adlı çalışmasında kültürel farklar olmasına karşın, hemen hemen tüm toplumlarda erkeklik için üç temel davranışın yerine getirilmesi gerektiğini gözlemler: bir kadını hamile bırakmak, bakmakla yükümlü olunan kişileri tehlikeden korumak ve hısum akrabaları geçindirmek. (Gilmore, 1990: 223) Selim de çiftlikte kazandığı paradan annesine verir. Annesini ziyaret edip ona bir altın verdikten sonra hislerini gizlemez; rahatlama hissetmiştir, artık ne de olsa kimse "anasına bakmadığını" söyleyemez. Erkekliği elde etme yolunda verdiği mücadelede böyle kazanımlar yaşayan Selim, en büyük adımı ise çiftlikten ayrıldıktan sonra bulduğu yeni işinde atar. Kendisinden yaşça büyük dul bir kadın olan Esmâ'nın yanında çalışmaya başlayan Selim yine çalışkanlığıyla göz doldurur. Esmâ'ya ilgi duymaya başlayan Selim'in ilgisine Esmâ da karşılık verir. "Hiçbir kadınla olmadım daha önce, bana sen öğret." (Atılğan, 2012: 40) diyerek Esmâ'ya yanaşan Selim'i "nikâhsız çok

günah" olur diyerek ilk başlarda reddetmek istese de Esmâ, istekli bu genç erkeğe karşı koymaz, Selim'le birlikte olur. Esmâ da son derece isteklidir; tutkulu bir biçimde sevişirler. Bu ilk cinsel deneyimin ardından Selim kendini "büyüyüp adam olmuş" gibi hisseder, artık çok mutludur. Bu bağlamda, anlatıda bu sahnenin hemen ardından gelen çuval taşıma sahnesinde "Çuvalar ağır, sen küçüksün daha, kaldırabilecek misin?" (Atılğan, 2012: 42) diye soran Mehmet Ağa'ya Selim'in "Ne küçüğü ağam, adam oldum ben. Evelallah yüz yirmi okka çekse vız gelir, kollaşır atarız." (Atılğan, 2012: 42) diyerek karşılık vermesi son derece anlamlıdır. Selim artık küçük bir erkek çocuğu değildir, "adam" olmuştur; Esmâ'yla gerçek anlamdaki ilk cinsel ilişkisini yaşamış, böylece cinsellik onun erkekliğini pekiştirmiş, erkek kimliğini doğrulamıştır. Cinsellik kimlik kazandırır ve bir kimliğe sahip olmak da iktidarı getirir. (Paglia, 1996: 8) "Ne tuhaf, Makbule'yi falan unuttuk gitti yahu. Ulan Ali, bilmeden iyilik etmişsin bana, ama ileride bir gün soracağım sana. Hep on dönüm bağım olsa derdim, işte fazlası oldu, üstelik karım da var; gene de unutamıyorum bana ettiğini." (Atılğan, 2012: 45) diyen Selim sosyal anlamda da sınıf atlamıştır, artık bir bağı vardır, sadece işçi değil mal sahibidir de ama güçlü, mutlu ve hayatından memnun olsa da Ali'yi affetmez. Hâlâ Ali'nin dostluklarına ihanet ettiğini düşünür, kini hâlâ yüreğini burkmaktadır. İlk gençlik yıllarında yaşanan travma etkilerini hâlâ sürdürmektedir. Selim, güçlü olduğunu Esmâ'ya ve çevresindekilere ispatlamıştır ama Ali'nin bunların hiçbirinden haberi yoktur. Bu bağlamda denilebilir ki Selim'in deneyimlediği aşağılık kompleksinden kurtulmasının yolu ancak Ali karşısında elde edeceği iktidarla gerçekleşecektir, bu böyle olmasa da, Selim'in inandığı doğru bu gibi gözükmektedir.

Bu arada toplumsal fonda, Meşrutiyet ilan edilmiş, hürriyet ülkenin gündemine yerleşmiştir. Artık dört beş yılda bir mebuslar seçilecek, seçilenler İstanbul'da toplanıp halkın yarına kanunlar yapacaklardır. Tüm bunları anlatıcı Selim'in cephesinden şöyle yorumlar: "Oysa Selim, Esmâ gibilerinin yaşamında nasıl bir değişiklik olabilirdi? Belki üzümü daha pahalı satabilirlerdi." (Atılğan, 2012: 50) Bu yaklaşım gösteriyor ki Yusuf Atılğan, büyük toplumsal değişimlerden daha çok o toplumsal değişikliklere maruz kalan, çoğu anlatıda tarihin görmezden geldiği sıradan küçük insanların hikâyesine odaklanmaktadır. Bu noktada denebilir ki *Canistan*, Türkçe edebiyatta köyü konu edinen pek çok romandan farklıdır; "memleket gerçeği"ne yaslanan değil, bireyi merkeze alan, bireyin hikâyesini konu edinen bir romandır. *Canistan* kırsal alanda bir var olma hikâyesidir. İşte bu var olma,

kendini var etme mücadelesinde Selim, bir erkek olarak varlığını karısının hamililiğiyle daha da ortaya koyar. Erkekliği tam onaylanmışken bebeğinin ölü doğması ve çok kısa bir süre sonra karısı Esmâ'nın ölümüyle Selim yeniden büyük bir yara alır. Selim Esmâ'yı çok sevmiştir, onunla tutkulu bir evlilik hayatı olmuştur. Cinselliği sıkılmadan, utanmadan tüm doğallığıyla yaşamışlardır. Çoğunlukla aysız gecelerde çay kıyısındaki sevişmişleri karı kocaya büyük zevkler vermiştir. Selim artık bunların hiçbirini yapamayacaktır. Lichtenstein aşkın bireyi yalnızlık duygusundan kurtarmak ve sevilen kişiyle birleşme düşüncesi sağlamak üzere iki işlevi olduğundan bahseder. Bu görüşe göre, orgazm ve ego arasında büyük bir ilişki vardır. Kişinin kendi varlığını gerçek olarak algılamasında orgazmın rolü büyüktür. (Cebeci, 2004: 103) Bu bağlamda Selim karısının ölümüyle kendi varoluş mücadelesinde tekrar büyük bir yara alır, yalnızlaşır, durgunlaşır. İnzivaya çekilir, bağ bahçe işlerini yapmaz. Kuvvetli, ekmeğini taştan çıkararak, mücadeleci, risk alan, aktif, "erkek" Selim'in yerine acı çeken, duygusal ve kendini yalnızlığa mahkûm eden bir Selim gelmiştir. Oysa erkeklik pasifliği değil, sertliği gerektirir. (Gilmore, 1990: 220) Bu açıdan bakıldığında Selim'in mücadeleyi, soğukkanlılığı, acımazsızlığı ve sertliği gerektiren, erkekliğin içselleştirilmesinde önemli bir adım olan askerlikten kaçması şaşırtıcı değildir. Sancar, erkeklik ve askerlik arasındaki ilişkiye dair şunu iddia eder: "Militarist pratiklerin içselleştirilmesi ile erkeklerin ölme ve öldürmeye razı savaşçılar hâline gelebilmeleri, askerliğin bir tür 'erkeklik sınavı' olarak var olmasına bağlıdır ve bu sınavı başarı ile geçenlerin 'sağlam erkek' olarak topluma katılmaya hak kazanacağına dair bir 'ritüelistik sözleşme' söz konusudur." (Sancar, 2009: 155) Bu açıdan baktığımızda Selim'in bu "ritüelistik sözleşme"ye uymadığını görürüz. Duygusal bir süreçten geçen Selim'in Birinci Dünya Savaşı'na katılmak üzereyken askerlikten kaçması onun yeni bir hiyerarşik düzen içinde yeniden erkeklik ispatlamaya maruz kalmak istemediği, henüz buna hazır olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ama toplum nezdinde erkeklik öyle bir mittir ki yaşam boyu kanıtlanması gerekir. Selim de erkek kimliğinden daha fazla uzak kalamaz. Zayıflığını, güçsüzlüğünü daha fazla göstermemeli, "erkekliğe" geri dönmelidir. Yeniden erkek olma fırsatını ona Yunan işgali getirir. Yunan işgali sonucu ülkede çeteler oluşmuştur ve Selim de bu çetelerden birinin lideri olur. Emrindeki bir grup adamla Yunanlılara karşı koyan çetelerin parasal sıkıntılarını gidermek, ihtiyaçlarını karşılamak için zengin köylülerin evini basarak altınlarını almaktadır. Çete liderliği Selim'e yeniden hem kendini var etme hem de toplumda bir statü kazanma, tutunma imkânı verir.

Çetecilik sayesinde Selim, şiddet kullanma, otorite kurma, gücünü “diğerleri” üzerinde uygulama gibi eylemleri gerçekleştirerek tekrar erkekliğin dünyasına adım atar. Yapay bir tertip olan toplum, insanın doğa karşısındaki edilgenliğini hafifletmeye yarayan bir sistemdir ve bu sistemin suçu denetim altında tutma gücü vardır. Selim’in içinde yaşadığı toplum ise savaş sürecindedir, toplumsal denetim zayıflamış, kaotik bir atmosfer oluşmuştur. Toplumsal denetim zayıfladığında ise insanın doğuştan gelen acımasızlığı ortaya çıkar. (Paglia, 1996: 5-8) Bu bağlamda çetecilik deneyimi Selim’in şiddeti içselleştirmesi ve normalleştirmesine neden olarak Ali’ye uyguladığı işkencenin hazırlayıcısı işlevini görür. Demren’in belirttiği üzere, “‘Erkek’ olmak, bireysel ve sabit olmaktan çok, grup içerisindeki diğer öznelerle beraber kurulan deneyimsel yani icra edilerek yaşanan bir süreçtir. İcraat ve deneyimden başka bir şey olmayan erkeklik, ontolojik varlığını ve gerçekliğini ancak yaşanan grup veya toplum içerisinde kazanır. Paylaşılan ortak bir deneyim ve icra etme yoksa erkeklik de yoktur.” (Demren, 2008: 80) Bu açıdan düşünüldüğünde çete liderliği Selim’e erkekliğinin inşasında geniş bir alan yaratır. Selim, kararlar alır, evler basar, emirler yağdırır, çoğu şiddete dayansa da icra edecek çok şeyi vardır ve onun gücü diğerleri tarafından da onaylanır. Selim için iktidar güç demektir, Selim iktidarını güçsüz olan üzerinde uyguladığı şiddetten alır. Bu bağlamda da Selim iktidarın en ilkel biçimini benimsemiştir.

Selim’in şiddeti kendi iktidarını göstermek ve böylece kendi varlığını onaylatmak için kullandığını çetecilikten önce de görürüz aslında. Selim köyünden ayrıldığında çalıştığı ilk çiftlikte yaşıtı olan çiftlik sahibinin kızı Nebile’yle arkadaşlık kurmuş, bu arkadaşlığı “sen kim oluyorsun da kardeşimle konuşuyorsun?” diyerek engellemek isteyen ve kendisine “ahır kumrusu” diye hitap eden ağanın oğluna sert bir yumruk atmıştır. “... Erkeklik, sürekli başka konumların ‘ne olduğu’ hakkında konuşma hakkını kendi elinde tutan ve bu sayede kendi bulunduğu konum sorgulama dışından kalan bir ‘iktidar konumu’dur.” (Sancar, 2009: 16) Burada kendi konumunu sorgulama dışı bırakan, iktidarı elinde tutan, hiyerarşik düzeni hatırlatan, “daha erkek” olan ağanın oğludur ve bu iktidar tarafından horlanan Selim’dir. Sosyal statüsünden dolayı aşağılanan, erkekliği görmezden gelinen Selim bu aşağılanmadan şiddete başvurarak kurtulabileceğini düşünür. Psikanalizin dikkat çektiği gibi varlığının inkâr edilmesine katlanamayan kişi şiddete yönelebilir (Cebeci, 2004: 106) ve Selim şiddetle özdeşleştirdiği erkeklik için risk almayı göze alır; varlığını görmezden gelen, kendisini hor gören

herkese şiddet uygulamaktan sonuçları ne olursa olsun kaçınmaz. Böylece ezilmeyecek, kendini ezdirmeyecek ve ancak bu yolla elde edilebildiğine inandığı iktidara sahip olacaktır.

Selim’in uyguladığı şiddetin en yoğununa ve acımasızına maruz kalan kişi ise çocukluk arkadaşı Ali’dir. Selim’in Ali’ye işkence yapmasının asıl nedeni kendi varoluşunun onaylandığını onda görmek istemesidir ama bunu göremedikçe daha da öfkelenir. Ali işkenceye dayanır ve Selim’e bir türlü istediği cevapları vermez, canı pahasına da olsa yalan söylemez. Selim’in karşısında gururlu bir biçimde durur. Hâlbuki Selim’e göre şimdi güçlü olan Selim’dir, Ali’nin karşısına çete lideri olarak çıkmıştır, emrinde adamları vardır, iktidar ondadır ve iktidarının onaylanmadığını, Ali’nin iradesini biçimlendiremediğini gördükçe hükmetme arzusu daha da şiddetlenir. Böylece iktidara sahip olabileceğini düşünür. Acımasızlıklaştıkça daha da erkek olacak, iktidarı daha da güçlenecektir.

Sonuç

İşte Selim şiddet ve işkence uygulayarak elde ettiği gücü iktidar sanmıştır. Hâlbuki Selim’in sahip olduğunu sandığı şey iktidar değildir. Foucault, iktidarı başkalarının eylemleri üzerinde eylemde bulunma olarak tanımlar ve bir iktidar ilişkisinde sadece iktidarı uygulayanın değil, üzerinde iktidar uygulananın da sonuna kadar eylemde bulunabilecek durumda olması gerektiğini, iktidar ilişkisine karşı, bütün bir karşılıklar, tepkiler, sonuçlar ve muhtemel buluşlar alanının açılabilmesinin şart olduğunu öne sürer. “Davranış” teriminin iktidar ilişkilerinin doğasını kavramada kilit bir nokta olduğunu düşünen Foucault, iktidarın davranışları ve davranışların olası sonuçlarını yönlendirmek olduğunu iddia eder. Bu bağlamda gerçekte iktidar, bir yönetim sorunudur; karşı tarafı, ötekini yönetmek, mümkün eylem alanını yapılandırmaktır. Ancak bunun gerçekleşebilmesi yani bir ilişkinin iktidar ilişkisi olabilmesi için olmazsa olmaz bir koşul söz konusudur; özgürlük. Bu yüzden de iktidar, ancak özgür özneler üzerinde yalnızca onlar özgür olduklarında işlerlik kazanır. Eğer ortada özgürlük yoksa onun yerini “salt ve basit bir şiddet zorlaması” alırsa iktidardan söz edilemez çünkü bu tarz tek taraflı bir durumda artık yalnızca tahakküm vardır ve tahakkümün olduğu yerde iktidar olamaz. Yani direnme, kaçma, kurtulma imkânları yoksa orada iktidar da yoktur. (Foucault, 2000: 73-76) Bu bağlamda, Foucault, iktidarı hükmetme, tahakküm altında tutma olarak görmeyip kişinin kendini bir özne olarak var ettiği bir ilişki biçimi olarak görür ve böyle bir iktidar tek taraflı bir şiddeti barındırmaz. Selim’le Ali’nin

durumunda ise Ali etkisiz hâle getirilmiş, eylem alanından mahrum bırakılmış, kaçma kurtulma hakkı elinden alınmıştır. Bu nedenle Selim ile Ali arasındaki ilişki iktidar ilişkisi değil, şiddet ilişkisidir. “Şiddet ilişkisi bir beden üzerinde ya da şeyler üzerinde uygulanır; şiddet ilişkisi zorlar, bükür, işkence uygular, tahrip eder ya da bütün imkânlar kapıyı kapatır. (Foucault, 2000: 73) Ali’ye yapılanlar tam da böyledir; imkânlar o denli kapatılmıştır ki Ali hayatını kaybeder.

Erkekliği bu anlamdaki bir iktidarla özdeşleştiren, onu bir güç gösterisi zanneden, tüm yaşamını bu mücadelede kendini kanıtlamaya adan Selim aslında hiçbir şey kazanamamış, aksine kaybetmiştir. Selim kendi edilgenliğini Ali’yi dize getirerek yok etmeyi planlayarak, hükmetme arzusunun kendine iktidar getireceğini düşünerek yaptığı işkencenin sonunda iktidarın getireceğini varsaydığı prestiji elde edememiştir. Tüm olup bitenler sonunda ne der Selim; “Öldürdüm onu ama horlayamadım.” (Atılğan, 2012: 17) Yıllardır beklediği hesaplaşma anı ona istediğini verememiştir; kendisine karşılık verme olanağından yoksun güçsüz, çaresiz, Ali’ye acımasızca uyguladığı şiddet Selim’e büyük bir bedel ödetmiş, eskisinden daha da yalnızlaşmış ve hayatından vazgeçerek ölüme doğru yol almıştır. Bu bağlamda, Selim erkekliğin bedelini en ağır şekilde, canıyla ödemiş olur. Sorgulanmadan, verili toplumsal değerler üzerinden kurulan erkeklik, kısa vadede bir iktidar getirirse de bu iktidar en çok onu elde edeni parçalar, en çok ona bedel ödetir. Sonunda onu tüketerek bitirir, hiçleştirir, yok eder.

KAYNAKÇA

- ATILGAN, Yusuf (2012). Canistan, İstanbul: YKY.
- CEBECİ, Oğuz (2004). *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, İstanbul: İthaki.
- DEMREN, Çağdaş (2008). “Kadınlık Dolayısıyla Erkeklik Öznelliği”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 32, N. 1, s. 73-92
- GILMORE, David D. (1990). *Manhood In The Making: Cultural Concepts Of Masculinity*, New Haven, Conn: Yale University Press.
- FOUCAULT, Michel (2000). *Özne ve İktidar, Seçme Yazılar 2, “Özne ve İktidar”*, Yay. Haz. Ferda Keskin, Çev. Işık Ergüden-Osman Akınhay, İstanbul: Ayrıntı.
- KANDIYOTI, Deniz (1997). *Cariyeler Bacılar Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşüm*, Çev. Aksu Bora, Fevziye Sayılan, Şirin Tekeli, Hüseyin Tapınç, Ferhunde Özbay, İstanbul: Metis Yayınları.
- PAGLIA, Camille (1996). *Cinsellik ve Şiddet ya da Doğa ve Sanat*, Çev. Turgut Berkes, İstanbul: İyi Şeyler Yayınları.
- SANCAR, Serpil (2009). *Erkeklik: İmkânsız İktidar*, İstanbul, Metis.